

Osmanlı'ya Karşı Bir Savunma Sisteminin Oluşumu: Hırvat Askerî Sınır Bölgesi (1522-1559)*

Mehmet Solak**

Giriş

Habsburglar¹, Osmanlı İmparatorluğu'nun on altıncı yüzyılda Hırvatistan ve Macaristan topraklarında ilerlemesine karşı koyabilmek için yeni bir savunma hattı oluşturmak zorunda kalmışlardır. Habsburg İmparatorluğu bu sınır kurumunu askerî bir kaynak bölgesi ve Osmanlı tehdidine karşılık bir sur olarak görmüştür. Habsburg Avusturya'sı 1526 Mohaç Savaşı'ndan sonra Avrupa topraklarını Osmanlı tehdidine karşı koruma görevini doğrudan üstlenmek zorunda kalmıştır. I. Ferdinand (1503-1564) on altıncı yüzyılın ortalarından itibaren yönetimindeki topraklarını ve Viyana'yı Osmanlı akınlarından korumak için Orta çağ Macaristan Krallığı'nın sınır savunmasının kalıntılarından yeni bir savunma sistemi organize etmeyi başarmıştır. Lacoste'nin "*Coğrafya önce savaş yapmaya ve iktidarı kullanmaya yarar*"² sözünün en iyi görülüp uygulandığı yerlerden biri olan ve Askerî Sınır Bölgesi olarak isimlendirilen bu kurum Tuna'nın ötesinde Kuzey Macaristan'da meydana getirilmiştir. Buna göre bir yandan bölgedeki eski Macar askerî kurumları *trace italienne* sistemiyle modernleştirilirken bir yandan bazı bölgelerde yenileri inşa edilmiş hatta bazı bölgelerdeki yapılar ise güvenlik sorunlarından dolayı yıkılmış/yıkılmıştır. Habsburglar bölgede kale sistemleri

* Bu bildiri Mehmet Solak'ın *Erken Modern Dönemde Osmanlı-Habsburg Sınır Savunma Sistemleri (1540-1664)* isimli yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır. Bilgiler düzenlenmiş ve ilaveler yapılarak güncellenmiştir.

** Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bolu/TÜRKİYE, mehmet溶ak09@yahoo.com ORCID: 0000-0001-5304-7353

1 Habsburg isminin kökeni hakkında Yusuf Yıldız, Heinz-Dieter Heimann'ın "*Die Habsburger. Dynastie und Kaiserreiche*" isimli eserine dayanarak verdiği bilgiye göre isim, Habsburgların ilk kalesi olan İsviçre'nin Aargau şehrindeki bir kaleden geldiğini bildirmektedir. Bkz. Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri: Kanuni-Şariken-Busbecq*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s. 43.

2 Bkz. Yves Lacoste, *Coğrafya Savaşmak İçindir*, çev. A. Arayıcı, Özne Yayınları, İstanbul 1988. Eserin 10.sayfasında geçen şu söz genel olarak Askerî Sınır Bölgesi'ni çok güzel ifade etmektedir. "*Coğrafyayı yeniden oluşturmuyoruz, onu düşmanlarımıza karşı çeviriyoruz... Söz konusu olan bilgi kuramsal bir gerilla savaşıdır: Bunlardan alternatif ve savaşı bir coğrafya çıkmasaydı, ideolojik çekişmeler, teorik tuzaklar gültüç olurdu.*"

oluşturarak bölgeyi kendi kontrolleri altında özel idari birimlere ayırmışlardır. Osmanlı akınlarından kaçan Grek-Ortodoks gruplarını bölgeye yerleştirmek için teşvik etmişlerdir. Ayrıca bölgeyi sık sık yeniden organize ederek daha merkezi bir hale getirmeye çalışmışlardır. Bu merkezileştirme çalışmaları bölgedeki Macar soylularının sık sık karşı çıkmalarından dolayı başarısız olmuştur.³

Habsburglar Askerî Sınır Bölgesini *Grenzgebiet* denilen bölgelere ayrılmış ve her bölgenin sorumluluğu bir kaptan/albaya verilmiştir. Bu sınır kaptanlıkları (Grenzobrist/ Grenzoberst/ supremus capitaneus confiniorum) her türlü giderleri Viyana tarafından karşılanan ana kaleleri kontrol ediyorlardı. Grenzgebiet kaptanlık kadrolarına, Saray Savaş Konseyi tarafından onaylanan komşu Habsburg topraklarındaki soylular ile Macar soyluları arasından seçilenler atanıyordu. Grenzobrist denilen genel kaptanlıklar Kreisobrist (*Kresoberst / Supremus Capitaneus Partium Rengi Hungariae*) denilen bölge kaptanlıklarına ayrılmıştır. İkinci öneme sahip kalelerden sorumlu olan bu bölge kaptanlıkları, ücretleri Viyana tarafından ödenen küçük paralı askerler ile soylu-kontluk-şehir birliklerinden oluşan etkisiz kuvvetlerden de sorumluydular. Bu bölge kaptanlıkları Macar soylularının yönetimindeydi. Bu yeni savunma hattını oluştururken ilk önce Hırvat Askerî Sınır Bölgesi oluşturulmuştur. 1530'lu yılların sonunda Askerî Sınır Bölgesi Deniz (*Primorska*), Hırvat ve Slavon olmak üzere üç askerî idari bölgeye ayrılmıştı. Lakin bunlardan Deniz Askerî Sınır Bölgesi'nin Hırvat Askerî Sınır Bölgesi sınırları içinde yer almasından dolayı ayrı bir askerî sınır bölgesi olarak değerlendirilmemiştir. Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nde ilk başta Senj ve Bihaç başkaptanlıkları bulunuyor iken, bu baş kaptanlıklar 1553 yılında tek bir komutanlık altında birleştirilmiştir.⁴

Hırvat Askerî Sınır Bölgesi, Askerî Sınır Bölgesi'nin ilk önce çekirdeğini daha sonra idari birimlerinden biri olmuştur. Bizim bildirimiz erken modern dönemde Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde önemli bir rol oynayan Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin oluşumu ve bu oluşumun tamamlanması konusunda bilgi vermek için kaleme alınmıştır. Bundan dolayı ilk önce Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin oluşumu, daha sonra bu sınır bölgesinin oluşumun tamamlanması hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca, konunun bütünlüğü için Uzun Savaş (1593-1606) dönemine kadar bölgede yapılan değişiklikler hakkında bilgi verilecektir.

3 Gábor Ágoston, "Doğu-Orta Avrupa'da İmparatorluklar ve Savaş, 1550-1750: Osmanlı-Habsburg Rekabeti ve Askerî Dönüşüm", *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, çev. M. F. Çalşır, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 170-171, 184.

4 Ágoston, agm, s. 192-193; Gábor Ágoston, "Habsburglar ve Osmanlılar: Savunma, Askerî Değişim ve Güç Dengesindeki Kaymalar", *Osmanlı'da Savaş ve S erhad*, çev. ve haz. K. Şakul, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 122-123.

Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin Oluşumu

Osmanlılar Balkan Yarımadası'na ayak basmalarından sonra 1408 yılından itibaren akınlarını İç Avusturya bölgesi olan Kranjska'ya yapmaya başlamışlardır. Bu akınlar 1463 yılından sonra diğer İç Avusturya bölgeleri olan Kranjska, Štajerska ve Koruška'da⁵ süreklilik kazanmıştır. Matthias Cornivus'un (1458-1490)⁶ ölümüne kadar Orta çağ Macaristan Krallığı, bu akınlar karşısında önemli bir sur görevi görmüştür. Macaristan Krallığı bu Osmanlı akınlarına karşı daha önce Sigismund'un kurduğu ve Matthias Corvinus'un reformlarla geliştirdiği kuzey ve güney olmak üzere iki hat boyunca uzanan kale zinciriyle korunmaktaydı. Bu kale zincirinin güney hattı Severin'den (Szörény, Surin) başlayıp Adakale (Orsova, Orschowa), Szentlászló (Senglas), Belgrad (Nándorfehérvár), Zemun (Zimony), Böğürdelen (Szabács, Šabac), Srebrenik (Szebernik), Yayçe (Jajce), Knin (Tinín, Tenin) üzerinden Skardona ve Klis'e (Klissza) kadar uzanmaktaydı. Kuzey hattı ise Lugos, Şebeş (Karánsebes, Caransebeş, Karansebesch) ve Temeşvar'dan Petrovaradin (Pétervárad), Sirem'in (Szerémség, Srijem) küçük kaleleri ve Dubica, Krupa ile Bihać (Bihke) üzerinden Dalmaçya sahilindeki Senj'e kadar uzanıyordu.⁷

1521 yılında Macar savunmasının en önemli kalesi Belgrad'ın Osmanlıların eline geçmesiyle Orta çağ Macaristan Krallığı'nın sınır savunmasının çöküş süreci başlamış böylece Kranjska, Štajerska ve Koruška bölgelerine yapılacak akınların da önü açılmıştır. I. Ferdinand kendi hâkimiyeti altındaki bu bölgelerin tehlikeye girmesinden dolayı 22 Mart 1522 tarihinde Kont Krsto Frankopan'ın "*Kontlar ve Hırvat soylular adına*" istediği yardıma karşılık vermiştir. Una ve Kupa (Kulpa, Kolpa) nehirleri arasında Avusturyalı birliklerin garnizon kurması için 3000 kişilik birliği Kont Niklas Salm (1459-1530) komutasında haziran ayında bölgeye göndermiştir. Bu birlikler 3 Temmuz 1522'de Una'nın anahtar pozisyonları olan Bihać (Wihitsch) ve Krupa'ya yerleştirilmiş; bu birlikler yerleştirildikleri bölgelere karşı yapılan Osmanlı saldırılarını geri püskürtmüşlerdir.⁸ Bu, Macaristan

5 İç Avusturya bölgeleri olan Kranjska (Carniola, Krain), Štajerska (Steiermark, Styria), Koruška (Karintiya, Kärnten) ve İstra (İstriya) isimleri her hece sesini verebilecek tek uygun yazı olan Hırvatça olarak muhafaza edilmiştir.

6 Matthias Corvinus 1458 yılında Macaristan ve Hırvatistan Kralı olurken, 1469 yılında Bohemya, 1486 yılında Avusturya Dükü olmuştur.

7 Géza Pálffy, "The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century)", *Ottomans, Hungarians and Habsburgs in Central Europ: The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*, ed. G. Dávid ve P. Fodor, Leiden-Boston-Köln: Brill NV 2000, s. 12-13; Ágoston, agm., s. 116.

8 Habsburgların Osmanlı akınlarına karşı oluşturdukları bu organizasyonun kurulma tarihi 22 Aralık 1522 değil 22 Mart 1522'dir. Bu konu hakkında şu makaleye bkz. Gunther Erich

Krallığı'nın savunmasına yardımcı olmak için Habsburg Avusturyası tarafından yapılan ilk gerçek girişimdi. Diet'in (meclis) aynı yıl bu garnizonlara altı aydan fazla yardım etmeyeceğini bildirmesi ve Matthias Corvinus'un oluşturduğu eski sınır savunma sisteminin çok kötü bir hale gelmesinden dolayı özel bir sınır savunma sistemi oluşturulmak istenmiştir. I.Ferdinand kendi hâkimiyetinde olan İç Avusturya bölgelerinin korunması için 1522 yılında Hırvatistan'da Koprivnica, Križevci (Körös / Kreutz), İvanić ve Kupa Nehri bölgelerinden bir dış savunma hattı oluşturmaya çalışmıştır.⁹

Hırvatistan coğrafi konumundan dolayı bu savunma sistemi içinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Bir anlamda Hristiyan surların belkemiğini oluşturuyordu. Bunun için Hırvatistan, 1519 yılında X. Leo (1475-1521) tarafından "*Antemurale Christianitatis*" (Hristiyanlığın Koruyucusu) olarak isimlendirilmiştir.¹⁰ Bu sınır savunmasının organizasyonu için Una ve Kupa nehirleri arasında bir garnizon kurulmasıyla birlikte Rijeka (Fiume) ve Mödling'de (Mettika) güçlü kalelerin yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece Habsburg Avusturya'sının topraklarının korunması için ilk önce Hırvat Askerî Sınır Bölgesi oluşturulmaya başlanmıştır.¹¹

Türlere karşı kurulan bir Habsburg sınır savunma sisteminin başarılı olabilmesi için sadece güçlü kalelere ve surlara değil aynı zamanda bu hattın civarına yerleştirilen güvenilir bir halk topluluğuna ihtiyaç vardı. Bu hat boyunca yerleştirilenler için *Krajišnici* (serhaddeki) veya *Graničari* (uctaki) terimi kullanılmıştır.¹² Bu *Krajišnicilerin* çoğunluğu Grek-Ortodoks'u olan Slavlardan oluşmaktaydı. Habsburglar bu Slav mültecileri teşvik etmek ve sadakatlerini sağlamak için onlara birçok ayrıcalıklar vermiştir. Hayat boyu yapacakları askerlik hizmetlerine karşılık Kraliyet

Rothenberg, "The Origins of the Austrian Military Frontier in Croatia and the Alleged Treaty of 22 December 1522", *The Slavonic and East European Review*, 38(91), Haziran, 1960, s. 494-496.

9 Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C III, çev. N. Epceli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011, s. 392.

10 Srđa Trifković, *The Krajiina Chronicle: A History of Serbs in Croatia, Slavonia and Dalmatia*, Chicago-Ottawa-London: The Lord Byron Foundation for Balkan Studies, 2010, s. 22.

11 Gunther Erich Rothenberg, *The Austrian Military Border in Croatia, 1522-1747*, Urbana: The University of Illinois Press, 1960, s. 15.

12 Almanca belgelerde Grenzer olarak isimlendirilmiş ve diğer kaynaklara bu şekilde geçmiştir. Bölge Hırvatistan'da olduğundan dolayı biz orijinali olan Hırvatçasını kullanacağız.

Macaristan'ın¹³ ve Sivil Hırvatistan'ın¹⁴ köylülerine verilenden daha üstün yasal bir statü verilmiştir. Sınır boyundaki bu savaşçı Grek-Ortodoks yerleşimciler Habsburg kraliyetine sundukları askerî hizmetten dolayı Hırvat ve Macar soylularına karşı feodal yükümlülüklerden muaf tutularak bu toprak soylularının hâkimiyetleri dışında bırakılmışlardır. Ayrıca Krajišnici'lere (Graničari) kendi komutanlarını (Voyvoda) ve yöneticilerini (Knezleri) seçme hakları verilmişti. Zorunlu iş hizmeti (rabota) kale duvarlarının onarımı ile sınırlı tutulurken Avusturya Kayzeri (Caesar) ancak yerel komutanlar görevlerinde suistimallerde bulunması halinde müdahale edebiliyordu. Buradaki halk gümrük vergisi ödemedi hayvan ve tuz dahil olmak üzere ticaretle uğraşabiliyorlardı.¹⁵

Resmî olarak Macar Krallığı'nın egemenliğinde olmasının yanında gerçekte Avusturya'nın sorumluluğunda olan bu askerî sınır, Kranjska'ya karşı olan Türk ilerlemesini durdurmuş ve 1524 yılında Krupa'ya karşı yapılan büyük Türk saldırılarını geri püskürtmüştür.¹⁶ Hırvat Ban'ın kontrol ettiği bu savunma sistemine 1522 yılından Mohaç yenilgisine kadar komşu Avusturya eyaletlerinden askerî yardım birlikleri gönderilmiştir. Bu birlikler savunma hattını güçlendirmiş olsalar da bölgedeki askerî birliklerin komuta bütünlüğünü bozmuştur. Çünkü Avusturya eyaletlerinin gönderdiği yardım birliklerinin alay kaptanları Ban'a tabi olmadıkları için ikililik ortaya çıkmıştır. Bu ikililiğin sonuçları Orta çağ Macaristan Krallığı'nın 1526 yılında çökmesinden sonra daha net görülecektir.¹⁷

1526 Mohaç yenilgisi ile Orta çağ Macaristan Krallığı'nın güney sınır savunma sistemi de tamamen çökmüş, bu durum Habsburgları zor durumda bırakmıştır. 1526 yılından sonra Orta Macaristan'ın doğrudan Osmanlı hâkimiyetine girmesi, Habsburg İmparatorluğu'nun Osmanlılara karşı etkili bir sınır savunma sistemi

13 Kraliyet Macaristan'ı, Balaton Gölü'nün kuzeyinden ve Estergon sınırından batıda Güney Avusturya'daki Štajerska'ya ve modern Slovak sınırının kuzeyine kadar olan bölgedir. Başkenti Kiseğ (Kőszek/Güns) olan Kraliyet Macaristan'ı içinde Tot Eyaleti de (Güney Slovakya Bölgesi) yer alıyordu. Bkz. Burcu Özgüven, *Osmanlı Macaristan'ında Kentler, Kaleler*, Ege Yayınları, İstanbul 2001, s. 21.

14 I. Ferdinand'ın Osmanlı akınlarından kaçan mültecileri nüfusu azalmış kuzeybatı Hırvat bölgesine yerleştirmiştir. Habsburglar bölgede emirlerinin yerine getirilmesi için resmi kişiler atamıştır. Böylece Hırvatistan, Ban ve Sırbistan'a bağlı Sivil Hırvatistan ile tüm otoritesi Habsburg İmparatorluğuna ve Hofkriegsrat'a verilmiş olan Askeri Hırvatistan olarak ikiye ayrılmıştır. Gunther Erich Rothenberg, "The Croatian Military Border and the Rise of Yugoslav Nationalism", *The Slavonic and East European Review*, 43 (100), Aralık, 1964, s. 35.

15 Trifković, *age.*, s. 31.

16 Rothenberg, *age.*, s. 17-18.

17 Pálffy, *agm.*, s. 14-15.

oluşturmasını zorlaştırıyordu. Her iki imparatorluk Mohaç sonrasında sınır bölgesinin yönetiminde Macar soyluların yardımından faydalanmışlardır. 1526 yılından önce sınır bölgesinin giderleri Macar toprak sahibi soylular tarafından karşılandığı için bölgeyi yönetiyorlardı. 1526 yılından sonra Habsburglar bölgenin giderlerinin çoğunluğunu karşılamalarına rağmen Katolik-Protestan olarak ayrılan Macar soylularını, bölgenin askerî işleri konusunda fikirlerini alarak onları bölge yönetiminin tamamen dışında bırakmamıştır. Böylece idari anlamda bölgede ikili bir yapı karşımıza çıkmıştır. Ayrıca bu mezhep ayrılığından dolayı Protestanlara dikkatli davranmaya itina göstermiştir. Osmanlılar ise bir yandan Habsburg topraklarındaki Macar soylularının mezhep olarak bölünmesinden faydalanmaya çalışmış, bir yandan da kendi bölgesindeki Macar soyluları üzerinde hâkimiyet sağlayarak kendi sınır bölgeleri üzerinde tam bir hakimiyet sağlayarak yönetmeye çalışmışlardır.¹⁸

1540 yılında Osmanlılar Una Vadisi'ndeki Dubica Kalesi'ni ele geçirmesi Orta çağ Slavonya'sının kalbi olan Zagreb'e girişi Türklere açmıştır. Ayrıca 1537 yılındaki Ösjek (Eszék, Esseg, Essec, Ösek) Kalesi Habsburglar tarafından alınamayınca Hırvatistan ve Slavonya bir kez daha Türk akınlarına açık hale gelmiştir. Bunun için Hırvatlar 1537-38 kışı boyunca düzenli bir savunma gücü oluşturmaya çalışmışlardır. Bunun için büyük toprak sahibi soylulardan her biri otuz köylüyü giydiren, silahlandıracaktı. Buradaki tüm düzen ise 1522 yılından beri sınır savunması için İç Avusturya bölgelerinden gelen yardımlar ile desteklenmiştir.¹⁹

Bu çalışmalar ve yerleşimler sonucunda 1540 yılına kadar Habsburglara ait Macar topraklarının güneyinde iki ayrı askerî sınır bölgesi oluşturulmuştur. Bunlardan birincisi; Hırvat Askerî Sınır Bölgesi (Krabithische Grenze/1538) olarak isimlendirilmiştir. Bu sınır Una boyunca uzanan toprakların en güneyinden başlayarak Zagreb'in batısındaki Uskok yerleşimcilerin kuzeyine kadar uzanıyordu. Rijeka, Senj, Otočac, Drežnik, Szczecin, Szulin (Sulín), Ogulin ve Modruš'u kapsıyordu. İkincisi ise Yukarı Slavon Askerî Sınır Bölgesi (Wendish Grenze/1540) olarak isimlendirilmiştir. Bu askerî bölge Drava-Sava arasındaki Slavonya topraklarında kurulmuştur. Štajerska'yı savunabilmek için kurulan ve Wendish

18 Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-192*, çev. Z. Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s. 123; Agoston, "Doğu-Orta Avrupa'da İmparatorluklar...", s. 187-193.

19 Dino Mujadžević, "The Other Ottoman Serhat in Europe: Ottoman Territorial Expansion in Bosnia and Croatia in First Half of 16th Century", *GAMER*, 1(1), 2012, s. 104; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C III, çev. N. Epceli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 24; Rothenberg, *age*, s. 30.

(Windisch) olarak da adlandırılan bu sınır Zagreb-Varaždin hattının güneyindeki bölgeleri kapsıyordu. St. Georgen, Križevci (Körös / Krenz/ Crisium), İvanić, Zagreb ve Koprivnica'yı içine alıyordu. Bu iki sınır hattının isimleri daha sonra başkentlerine uygun olarak Slavon sınırı Varaždin Askerî Sınır Bölgesi, Hırvat sınırı ise 1579 yılında Arşidük Karl tarafından inşa ettirilen Karlovac (Karlstadt) Askerî Sınır Bölgesi olarak anılmıştır.²⁰

Harita 1: Habsburg Askerî Sınır Bölgeleri (1538-1683)²¹

20 Zinkeisen, *age*, s. 392-393; Pálffy, *agm*, s. 22-28.

21 Haritaya esas teşkil eden kaynak: Rothenberg, *age*, s. x.

Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin Kurulumunun Tamamlanması (1553-1559)

1541-1544 yılları arasında Osmanlıların Macaristan topraklarında ele geçirdikleri kalelerden dolayı Habsburglar sınır savunma sistemlerini yeniden organize etmek zorunda kalmışlardır. Štajerska, Aşağı Avusturya (Niederösterreich) ve Viyana'nın tehlike altına girmesinden dolayı yeni yapılacak savunma sisteminin bir an önce oluşturulması şarttı. Osmanlılar, Habsburglar tarafından sınır savunma sisteminde kullanılacak olan kale bölgelerini ele geçirmişler ya da yakıp yıkmışlardır. Yakıp yıkılan kalelerin yeniden inşa edilmesi için bölge gelirleri yetersiz geliyordu. Sınır savunmasının güçlenmesi için bölgeye yardım şarttı. 1546 yılına kadar sınırdaki kalelerin masraflarını savaş vergisiyle finanse etmeye çalışan -ki başarısız olmuşlardır- Macar bölgeleri, I. Ferdinand'dan yardım istemişlerdir. Bu yardıma cevap olarak Avusturya eyaletleri sınır bölgesinde bulunan kalelerin masraflarını kendi aralarında paylaşmışlardır. Aşağı Avusturya, Viyana ve Balaton Gölü'nün kuzeyindeki bölgeleri koruyan kalelerin masraflarını yüklenirken Štajerska'da Požega'nın batısındaki Drava-Sava arasındaki Slavon Askerî Sınır Bölgesi'nin kalelerinin giderlerini üstlenmiştir. Ayrıca 1550'den sonra Kranjska ve Koroška eyaletleri Bihac'dan (Bihács) Sisak'a ve Una Nehri kuzeyine kadar uzanan bölgedeki kalelerin giderlerini de üstlenmek zorunda kalmıştır. Sigetvar, Eğri (Erlau/Agria), Gyula (Göle/ Giula/ Jula) gibi kaleleri İmparatorluk tamamen kontrolüne almış; Pápa, Csesznek, Devecser gibi özel mülkiyetteki kalelere kraliyet askerî birlikleri yerleştirilmiş; ayrıca Oláhújvár gibi yeni kaleler inşa edilmiştir. Balaton Gölü'nün kuzeyindeki Győr, Pápa, Veszprém ve Szentmárton Kaleleri Aşağı Avusturya eyaletlerince ücretleri ödenen askerler yerleştirilerek güçlendirildi. Tahrip olmamış kaleler ise yeni sistemin en önemli unsurları haline geldiler. Estergon, Komárom, Győr, Szolnok, Sigetvar, Kanije, Temeşvar, Varad, Eğri ve Köšice (Kassa/Kaş) gibi stratejik açıdan en önemli kaleler İtalyan profesyonel askerî mimarlar (Pietro Ferabosco, Carlo Theti) tarafından tahkim ettirildi. Bölgenin organizasyonunda yapılan bu olumlu çalışmaların yanında yeniden yapılanmasının önünde bazı engellerde bulunuyordu. Savaş malzemesi ve iye sağlanmasında duraklamaların olması, gönderilen paralı yabancı asker ile bölgede bulunan Macar askerlerin birlikte komuta edilememesi, sınır kalelerinin birlikte hareket etmesini sağlayan merkezî iletişim sisteminin olmaması gibi sorunlar sınır savunma sisteminin kurulmasındaki en büyük engellerdi.²²

22 Pálffy; agm, s. 22-26, 29; Ágoston, "Habsburglar ve Osmanlılar: Savunma...", s. 116-120; Ágoston, "Doğu-Orta Avrupa'da İmparatorluklar, s. 185-186.

1540 yılında tüm sınır tek genel kaptanlık bünyesinde toplanmıştı, fakat 1550 yılında sınır komutanı Kont Niklas Salm (1503-1550) ölünce sınır bölgesinin askerî komutası ikiye ayrılmıştır: Feldmareşal Sforza Pallavicinin komuta ettiği Macaristan Başkomutanlığı ve Feldmareşal Hans Ungnad'ın (1493-1564) komuta ettiği Hırvat-Slavon Bölgeleri Başkomutanlığı. Buna göre sınırın altı askerî idari bölümü vardı. Kuzeydoğudan güneybatıya doğru Yukarı Macaristan Bölgesi, Maden Kasabaları Bölgesi, Cisdanubian Bölgesi, Transdanubian Bölgesi, Slavonya ve Hırvatistan bölgeleri. Her bölümün bir sabit ana kalesi ve bir genel kaptanı vardı. Piskopos Şimon'un yeğeni Petar Erdődy 1547 yılında Transdanubian komutanı olurken Uskok Kaptanı İvan Lenković 1551 tarihinde Hırvat bölgesinin tamamının komutanı oldu. Viyana sadece Cisdanubian bölgesinde özel bir ilgi göstermiştir. Bölgenin tahkimatı için I. Ferdinand döneminde sınır boyunca inşa edilmiş -özellikle Győr ve Komarom olmak üzere- kaleler İtalya'dan askerî mimarlar getirilerek tahkim ettirilmiştir. Savunma hattının kontrolünde başkomutana yardımcı olan kadrolar da bulunmaktaydı: Ştajerska'lı, Kranjska'lı ve Koruska'lı birer temsilcinin bulunduğu bir harp konseyi, bir ordu kâtibi (Mustermeister), bir savaş mutemedi (Kriegszahlmeister), bir levazım subayı (Proviandmeister), özel bir yardımcı (Leutnant).²³

Habsburglar Novigrad (1552) ve Filek'i (1554) kaybetmeleri sonucunda Viyana ile Tisa Nehri bölgesinin bağlantısının kopmasından korkmuşlardır. Böylece Tuna'nın kollarından biri olan Hron Nehri boyunca uzanan ve ekonomik olarak büyük değere sahip maden kasabalarını Osmanlılar ele geçirebilirdi. Bu sebeple Léva, Korpona, Bozók, Zólyom, Kékkő, Divény, Libetbánya kasabalarından oluşan bu bölgenin korunması için çalışmalar yapılmıştır. Macar soyluları mali ve işgücü olarak bölgenin giderlerinin büyük kısmını karşıladığı için sınır idaresinin tamamen dışında bırakılmıyorlardı. Bunun için sınır bölgesinde idari birimler farklı soyluların sorumluluğuna verilmiştir. Palatinus rütbesiyle Nádasdy, Balaton Gölü'nün güneyindeki Sigetvar'ın çevresindeki kalelerin yönetim sorumluluğunu alırken, János Balassa maden kasabalarını koruyan kalelerin yönetim sorumluluğunu, Gábor Perényi ve Perényi'den sonra Istfan Dersffy, Gömör'ün doğusunda kalan ülkenin yukarı kısımlarındaki (*partes superiores*) kalelerin yönetiminden sorumluydu. Sınır savunmasının giderleri için Habsburg İmparatorluğu'nun diğer soylularından yardım alması, en önemli Macar kalelerine yerleştirilen askerlerin maaşlarının Viyana idaresi tarafından ödenmesi gibi sebeplerden dolayı Macar soyluları bölge üzerindeki hâkimiyetlerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamışlardır.²⁴

23 Pálffy, agm., s. 28-29.

24 Pálffy, agm., s. 31-32, Ágoston, "Doğu-Orta Avrupa'da İmparatorluklar...", s. 191-192. 1554 yılında sadece 1327 forint, savaş vergisi olarak Hırvatistan'dan toplandı. Bkz. Trifković, *age.*, s. 24.

1553 yılında Askerî Sınır Bölgesi İvan Lenković tarafından yeniden düzenlenmiştir. Bölge *Hırvat Askerî Sınır Bölgesi* (Krabatische Gränitz) ve *Yukarı Slavon Askerî Sınır Bölgesi* (Wendische, Oberslawonische Gränitz) olarak ikiye ayrılmıştır. Bunun yanında Kapela Dağı'nın batısındaki Senj'in etrafında yer alan ve Hırvat Sınır kaleleri genel kaptanlığının bir parçası olan bölge, on altıncı yüzyılın ortasından itibaren *Deniz Sınır Bölgesi* (Meergrenze, confinia maritima) olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca Kupa Nehri boyunca uzanan Ban'ın hükmü altındaki sınır kalelerine *Kupa Sınır Bölgesi* (confinia Colapiana) denilmiştir. Kranjska'lı bir soylu olan Hans (İvan) Ungnad ilk sınır albayı olarak Hırvat, Slavon ve Deniz sınırları genel komutanlığına atanmıştır. Böylece ilk birleşik askerî kumandanlık kurulmuştur. Hırvat topraklarında olmasına rağmen sınır albayı Hırvat Ban'ına tabi değildir. Yeni yapılan düzenlemeler çerçevesinde Senj, Otočac, Slunj, Glina, Hrastovica, Sisak, Ivanić, Križevci, Đurđevac hattı boyunca uzanan sınır savunma sisteminin güçlendirilmesi için birkaç küçük kale ve parkanlar yapılmıştır. Ogulin, Hrastovica, Žumberak, Koprivnica, Križevci ve Ivanić kalelerinde yeni kaptanlıklar kurulmuştur. Küçük kalelerde, Alman piyadeler ve Hırvat hafif piyadeler yerleştirilirken; büyük kalelerde ise Alman ağır süvarileri ile Hırvat hafif süvarileri konuşlandırılmıştır. Aşağı Avusturya ve Štajerska Balaton Gölü'nden Drava Nehri'ne kadar olan Tuna Nehri'nin karşı bölgesinin (Transdanubien/Dunántúl) sorumluluğunu paylaşmışlardı. Hırvat ve Slavon bölgelerinde, İç Avusturya Dükahği sınırlar bakımından aşağı yukarı bir özerk yönetime sahipti. Štajerska Slavon Askerî Sınır Bölgesi'nden sorumluyken, Kranjska Koruška'nın yardımıyla Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nden sorumluydu. Bütün sınır boyunca, I. Ferdinand sadece bölgelere güvenmedi; güçlü halkın iş birliğine, ileri gelen soylu toprak ve kale sahiplerine de güvendi. Hatta önemli bir şehir ya da kale kraliyet tarafından müsadere edildiğinde, I. Ferdinand kontrolü ele almak için gerekli olan masrafı karşılamaya gücü yetmiyordu. Bu masraflar konusunda, genellikle söz konusu asillerin borçlarını kraliyete kısmi ödenmesi konusu dâhilinde sadık soylulara bu yükü aktardı. Mesela, Slavon Askerî Sınır Bölgesi'nin bağlantı kalesi Varaždin Hans Ungnad'a tahsis edilmiş, Zagreb'in batısındaki iki önemli kale önce dönemin Hırvatistan Ban'ı olan Hieronim Laski ve sonrasında Slavon Askerî Sınır Bölgesi'ndeki Štajerska birliklerinin komutanı olan Lukas Szeckel'e tahsis edilmişti. I. Ferdinand önemli adamlara sınırı korumaları karşılığında bazı menfaatler sağlayarak eski ama geçerliliğini koruyan bir strateji benimsemiştir.²⁵

25 James D. Tracy, *Balkan Wars: Habsburg Croatia, Ottoman Bosnia, and Venetian Dalmatia, 1499–1617*, Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2016, s. 166; Pálffy, agm., s. 37; Rothenberg, *age.*, s. 35-36.

On altıncı yüzyılın ikinci yarısında itibaran Macaristan'ın tamamında yeni bir savunma sistemi kurmak için çalışma yapan Habsburglar, bu büyük sınır savunma sisteminin etkin olabilmesi için merkezi olarak komuta edilmesinin şart olduğunu biliyorlardı. Sınır savunmasının etkili olabilmesi için merkezi bir yönetim organı şarttı. Bunun için 1556 yılında yeni sınır savunma sisteminin mali ve idari düzenlemesini yapmak için merkezi bir yönetim olan *Viyana Savaş Konseyi* (Hofkriegsrat/ Wiener Hofkriegsrat, Consilium Bellicum) isminde bir kurum oluşturulmuştur.²⁶ Sınıra yakın beş Avusturya dükünün isteğiyle askerî konuların denetlenmesi için kurulan bu kurum, I. Ferdinand devrinde Avusturya, Bohemya, Macaristan ve Hırvatistan'daki Habsburg topraklarındaki askerî işlerin yürütülmesine yönelik birleştirilmiş ilk idari organdı. Viyana Savaş Konseyi, askerî sınırın kontrolü için ana sorumluluğu üstlenmiş, sınır genel kaptanlığını da bu yeni kurum görevlendirmiştir. Kısa sürede Avusturya bölgelerinin kararlarıyla koordineli şekilde çalışmaya başlamıştır. Bu kurumun Viyana'daki ana idaresi bir başkan beş azadan oluşmuştur. Meclis kendi kançılıryası (*Hofkriegskanzlei/Cancellaria Bellica*); İki sekreter, bir kayıtçı (Registrator), bir irsalci (Expeditör), birkaç yazıcı (Konzipist) ve kâtip (Schreiber), bazı hudema (Diener/servants) ile bir Macarca bilen tercümandan (Dolmetscher) mürekkepti. Sonradan Türkçe bilen tercümanlar da eklenmiştir. Bu kurum askerlerin hizmet işlerinden, neferlerin temin edilmesi ve donatımından, sınır kalelerinin bakımı gibi birçok askerî işten sorumluydu. Ancak bu kurum yeterli finansal yetkiye sahip değildi. Sınırdaki harcamalar için on altıncı yüzyılın ortasında harp mutemeti (Kriegszahlmeister) sadece yüz elli ren filorin altındaki tutarlar için ödeme yapabiliyordu. Savaş Konseyi, Viyana'daki Saray Hazinesisi'ne (*Hofkammer*)²⁷ ve Macar Kamarası'na (*Ungarische Kammer, Camera Hungarica*) bağımlıydı. Fakat mali bağımlılığa rağmen Viyana Savaş Konseyi, askerî komuta ve yönetim konusundaki sorunları çözmüştür.²⁸

26 Viyana Savaş Konseyi 1556-1848 yılları arasında Habsburg Monarşisinin en yüksek askerî makamıdır. 1578-1705 yılları arasında Graz'da İç Avusturya (Stajerska, Koruška, Kranjska) için özel bir savaş konseyi vardı. Viyana Savaş Konseyi için şu eserlere bakınız: Oskar Regele, *Der Österreichische Hofkriegsrat: 1556-1848*, Wien: Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs-1 1949; Ludwig Eberle, *Das Kriegskanzleihaus Arn Hofkriegsrat*, Wien 1913; *Die Hofkriegsraths-Präsidenten und Kriegsminister der k.k. österreichischen Armee*, Wien 1874.

27 1527 yılında Habsburg monarşisinin merkezi mali otoritesi olarak kurulmuştur. Başlangıçta soylu malikânelerinin ve kraliyet ailesinin finansından sorumluyken daha sonra düzenli bir ordu için gerekli bütçeden de sorumlu olmaya başladı. On sekizinci yüzyılda ekonomi, ticaret, finans, madencilik ve ulaşımı gibi konularını da sorumluluğuna alarak faaliyet alanını iyice genişletmiştir.

28 Rothenberg, *age.*, s. 35-36; Pálffy, *agm.*, s. 32-33, 36; Ágoston, "Habsburglar ve Osmanlılar: Savunma...", s. 121-122.

Habsburglar 1556 yılında Viyana'da Avusturyalı ve Macar soylular ile yapmış oldukları görüşmeler doğrultusunda Askerî Sınır Bölgesi ile ilgili bazı önemli kararlar almışlardır. Alınan bu kararlar ile 1566 yılına kadar sistemin yapısında bazı değişiklikler gerçekleştirmiştir. Drava Nehri boyunca uzanan Hırvat-Slavyon sınır kaleleri tek bir genel kaptanlık tarafından yönetilmeye başlanmıştır. İlk genel kaptan olarak Hans Lenković atanmıştır. Buna göre Lenković eski ve yeni Hırvat sınırları ile Slavon (Wendisch) sınır kalelerinin genel kaptanı olarak atanmış ve kendisine üç alt bölgeyi idare etmesi için yarbay rütbesine takabül eden (*Obrist-Leutnant*) yardımcılar verilmiştir. Bunun yanında 1556 yılında Hırvat Sınır'ı iki kaptanlığa ayrılmıştır: Ripács, Szokol, Izacsics ve Toplicski Turanj Kalelerinden oluşan Bihác Kaptanlığı ile Otocsác, Brinje, Brlog Kalelerinden oluşan Senj Kaptanlığı. Böylece 1559 yılında yeni Hırvat sınırının kurulumu tamamlanmıştır. 1556 yılında Türklerin Kostanica'yı alıp Kranjska'ya akın etmeleri Ungnad'ın komutanlığını sona erdirdi ve yerine Hans Lenković yeni birleşik Hırvat-Slavyon Askerî Sınır Bölgesi komutanı (genel-kaptanı) olarak atanmıştır.²⁹

Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin II. Karl'a Devri

1566 yılında Sigetvar'ın kaybedilmesinden sonra Habsburg hâkimiyeti, Tuna-Adriyatik bölgesinde Pozsony (Bratislava/Pressburg) ve Komárom arasındaki dar bir şeride çekilmiştir. Bu dönemde sadece Cisdanubian bölgesinden Zolyom kontluğuna kadar olan bölge ile Yukarı Macaristan'ın bazı bölgelerine Osmanlı saldırıları yapılmadı. Fakat Habsburglar savunma sistemlerinin hinterlandını kaybetmişlerdir. Bu kayıp sadece toprak kaybı olmayıp aynı zamanda verimli topraklar olduğu için önemli bir gelir kapısının da kaybı anlamına geliyordu. Macar topraklarının yerel gelirleriyle bölge giderlerini karşılayamayacağını anlayan Habsburglar, giderlerinin çoğunu kendi hazinelerinden karşılamak zorunda kalmışlardır. Avusturya eyaletlerinin her biri bu sınır bölgesine yardım etmek zorunda kalmış bu durum bölgede Macar kontrolünü azaltmıştır. Buna ilaveten Habsburglar mali açıdan zor zamanlar geçirmekteydi. 1500-1630 arası yiyecek fiyatlarının beş kat, sanayi mallarında üç kat fiyat artmış, genel enflasyon, devlet maliyesine ağır bir darbe vurmuş; bu durum ordu ve donanmanın sayısal açıdan ikiye, dörde katlanmasıyla da şiddetleniyordu.³⁰

Habsburg Avusturyası, on altıncı yüzyılın ortalarından itibaren sınır kalelerini güçlendirme çalışmalarını çeşitli ve ısrarlı bir şekilde yapmışlardır. Yeni savunma

29 Pálffy, agm., s. 37.

30 Pálffy, agm., s. 40-43; Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri; 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askerî Çatışmalar*, çev. B. Karanakçı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994, s. 55.

sisteminin kalelerini İtalyan teknikleriyle güçlendirme yoluna gitmişlerdir. On altıncı yüzyılda ortaya çıkıp on yedinci yüzyılda yaygınlık kazanan tabyalı kaleler şeklinde istihkâmların modernleşmesi mali açıdan çok ağırdı. Onun için tüm kalelerin modernleşmesi yerine stratejik önemi çok büyük olan kaleler modern hale getirilebilmiştir.³¹ Győr (Raab/Yanıkale/Arrabona), için tasarımları Pietro Ferrabosco ve Bernardo Gabollia yapmışken, güçlendirme Schallauzer'in liderliğinde 1564 yılında tamamlanmıştır. Komorn'un rahibe kalesinde hem Ferrabosco hem de aşırı İtalyan karşıtı olan Daniel Speckle'nin birlikte çalışmış ki bunun sonucunda bazı ilginç fikir farklılıkları burada görülmüştür. II. Maximilian (1564-1576) döneminde Rönesans İtalyan mühendisliğinin önde gelenlerinden olan Francesco de'Marchi ve Carlo Theti güçlendirme çalışmalarında görev almışlardır. Ayrıca 1583 yılında seçkin bir uzman olan Cataneo'nun da Habsburgların hizmetinde yer almıştır. Raab ve Komorn gibi önemli kaleler, sayı seksen civarında olan küçük kaleler ve palankalar ile tahkim edilmiştir. On altıncı yüzyılın son çeyreğinde Macarların önemli kaleleri koruma ve bakımlarını sağlama konusunda eşit davranmadıklarını gören Avusturya Arşidükü, Raab'ın bakımını üstlendiği gibi Bohemya ve Moravya ile birlikte Komorn'a destek sağlamıştır.³²

Habsburg sınır bölgesinde on yedinci yüzyılda sınır kaptanlarının Győr hariç hepsi Macar toprak sahibi soylulardan oluşmuştur. Osmanlı işgalleri sonucu “*servitor*” denilen küçük soylular, “*dominus*” olarak isimlendirilen büyük soyluların hâkimiyetine girmişlerdir. Büyük soylular Viyana'nın merkezileştirme politikalarına karşı mücadele etmek için kendi kapılarında özel askerî birlikler beslemişlerdir. Bunun için 1570'li yıllarda Macar toprak soyluları kendi kapılarında Macar köylü askerlerden oluşan birlikler buldurmışlardır. Habsburg askeriyesindeki bu âdem-i merkezileşme Osmanlılar'da beylerin ve paşaların kapısında besledikleri birlikler olarak karşımıza çıkıyor. Viyana-Macar soyluları arasındaki bu çekişme Türk tehditinden dolayı bir tarafa bırakılabiliyordu.³³

31 Batı Macaristan'da Győr (Yanık Kale) ve Slovakya'da Nove Zamky (Uyvar)'ı modernize ederken güneydeki Sloven-Hırvat sınır bölgesinde Drava-Mura nehirleri birleşim yerinde yeni tarzda bir kale olarak Nikola Zrinski tarafından 1661 yılında Zerinvar Kalesi (Yeni Kale) inşa edilecektir. Bkz. Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 150-1700*, çev. M. T. Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2007, s. 135.

32 Christopher Duffy, *Siege Warfare: The Fortress in the Early Modern World 1494-1660*, London-Henley: Routledge & Kegan Paul 1979, s. 203-204.

33 Ágoston, “Doğu-Orta Avrupa'da İmparatorluklar...”, s. 193-196. Osmanlılar Habsburglar karşısındaki ateş gücünü arttırmak için orduda 1550'lerden sonra Yeniçeri sayılarını arttırıp ordunun terkiibini değiştirerek levent, sekban, sarıca ve tüfenkendaz denilen mevsimlik piyadeleri kullanmaya başlamışlardır. Bu mevsimlik piyadelerin Osmanlı ordusundaki durumu için şu esere

Sınır bölgesinde Osmanlı birliklerinin saldırıları karşısında II. Maximilian (1527-1576), ülkenin ekonomik durumunun kötü olması ve imparatorluk birliklerinin isteksiz olması gibi sebeplerden dolayı Türklere karşı bir savaşa girmiyordu. Hatta sınır bölgesindeki birliklere antlaşmayı bozmamaları için talimatlar veriyordu. Habsburglar sınırdaki askerlerine ödemeler yapamıyorlar, yiyecek erzak sağlayamıyorlardı. 1573 yılı itibarıyla Slavon Askerî Sınır Bölgesi'nde 3163, Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nde ise 2750 asker bulunuyordu. Bu sayılar sınır savunması için yeterli miktarın çok altındaydı. Arşidük II. Karl (1540-1590) ve İç Avusturya eyaletleri yardımıyla bulunmalarına rağmen yeterli gelmiyordu. İç Avusturya eyaletleri yapmış oldukları yardımların yeterli olmadığını görünce Hırvat-Slavon sınır bölgeleri üzerinde dindar bir Katolik olan Arşidük II. Karl'a tam kontrol verilmesini ısrar etmişlerdir. Bunlara ilaveten alınması düşünülen tedbirler uyarınca sınır bölgesinde Kanije'ye Töton (Teutonic) Tarikat şövalyeleri yerleştirilme planı ortaya atılmıştır. Şövalyeler Kanije'den Türk bölgelerine saldırılar düzenleyecekti. Fakat bu plan gerçekleşmedi.³⁴

1575 Ekim ayında II. Maximilian ölünce yerine oğlu II. Rudolf (1552-1612) geçmiş, Yukarı ve Aşağı Avusturya'nın yönetimini Arşidük Ernest'e devretmiştir. 1577 Ocak ayından itibaren İç Avusturya tarafından tekrarlanan askerî sınır idaresinin kontrolünün Arşidük II. Karl'a (1540-1590) devredilmesi için hazırlıklar başlatılmıştır. Viyana Savaş Konseyi sınırı daha tutarlı hale getirmek ve sınırdaki askerî durumu gözden geçirmek için 1577 Ağustos ayında Viyana'da Arşidük Ernest (1553-1595) başkanlığında büyük bir askerî konferans (Wiener Hauptgrenzberatung) gerçekleştirdi. Bu toplantıya Hırvatistan ve Macaristan'dan hiçbir temsilci katılmadı. Bu konferansta ileriki dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı nasıl bir savaş politikası izlenmesi gerektiği görüşüldü. Konferansa göre Habsburglar'ın Osmanlılara karşı avantajı, ateşli el silahlarına

---

bakınız: Özgür Kolçak, "Yeniçeriler, Ümera Kapıları ve Tımarlı Sipahiler: 1663-64 Osmanlı-Habsburg Savaşlarında Osmanlı Ordu Terkibi", *Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi: Savaş, Teknoloji ve Deneyel Çalışmalar*, haz. K. Şakul Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 217-251.

34 Zinkeisen, *age.*, s. 394; Rothenberg, *age.*, s. 42-43. 1211 yılında Macar Kralı II. Andras, Alman Töton (Teutonic) Şövalyeleri'ni doğu hudutunu Kuman saldırılarına karşı korumak için Transilvanya'daki Burzerland yakınlarına yerleştirdi. Fakat 1224 yılında Macar Kralına biat etmek yerine Papa III. Honorius'un (1148-1227) önderliğini kabul edip, kendi devletlerini kurmak istemelerinden dolayı 1225 yılında Macar Kralı II. András (1177-1235) tarafından sınırların dışına çıkarılmışlardır. Ayrıca 1430 yılında Sigusmund, Töton (Teutonic) Şövalyelerini Severin (Szörény) Banatlığına bağlamış fakat bu planı başarısız olmuştur. Bkz. David Nicolle, *Haçlılar Çağında Bizans, Balkan ve Macar Orduları 1100-1568*, çev. E. Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013., s. 45; Pálffy, *agm.*, s. 8-9.

sahip olmasıydı. Konferans sonucunda barışın devam etmesi, savunmaya dayalı bir strateji izlenmesi kararlaştırıldı. Bu stratejiye göre elverişli doğal çevreye dayalı olarak kapalı ve kesin kontrollü savunma bölgelerinden oluşacak bir strateji oluşturularak Osmanlı baskınlarına daha etkili karşı konulacak ve Osmanlı'nın Macaristan Krallığı'nda giderek artan miktarda vergi toplaması engellenecekti. 1577 Eylül'ünde İç Avusturya soylularının isteğiyle askerî sınırın komutası “Hırvat ve Slavon askerî sınır bölgelerinin daimî genel valisi” unvanıyla Arşidük II. Karl'a devredilmiştir.³⁵

Dindar bir Katolik olan II. Karl, Protestanlığın önemli yandaşlar bulduğu İç Avusturya eyaletlerinin³⁶ mali desteğini sağlamak için İstra, Kranjska, Koruska ve Görz (Gorizia) bölgelerinin soylularını Bruck an der Mur'da toplayıp desteklerini 1578 Ocak ayında imzaladıkları *Brucker Liball* protokolü³⁷ ile sağlamıştır. Bu antlaşmaya göre eyaletler savunma sistemi için yardımda bulunacaklar (yıllık 548.205 florin),³⁸ bu yardım ise bölge bölge sağlanacaktı. Slavon Askerî Sınır Bölgesi'ne destek İstra bölgesinden, Hırvat Askerî Sınır Bölgesi için Aşağı ve Yukarı Avusturya, Koruska, Kranjska ve Salzburg tarafından verilecektir. Bu yardım soylular tarafından on yedinci yüzyılın sonlarına kadar düzenli ödenmiş fakat bu tarihten sonra aksaklıklar olmuş, sonuçta Maria Theresia (1717-1780) döneminde askerî sınır düzenlenmesinin bir sonucu olarak bu vergiler kaldırılıp yerine eyaletlerin arazi vergileri yükseltilmiştir. II. Karl'a devredilen sınır komutası Adriyatik'ten Sava Nehri'ne kadar olan bölgeyi kapsıyordu. Bu bölgede II. Karl

35 Casar ve Kral II. Rudolf'un Arşidük II. Karl'a Hırvat ve Slavon askerî sınır bölgelerinin savunmasını devretmesi ile ilgili belge için bakınız: Radoslav Lopašić, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, C XV (*Spomenici Hrvatske Kraljevine 1479-1610, Kij.I.*), Zagreb 1884, s. 48-51; Ágoston, “Habsburglar ve Osmanlılar: Savunma...”, s. 124-125; Pálffy, agm., s. 49-51; Zinkeisen, *age.*, s. 392.

36 Mohaç Savaşı'ndan önce Protestanlık Macaristan'da taraftar bulmasına karşılık savaştan sonra büyük bir ilerleme kaydetmiştir. İlk taraftarları Erdel Sasları ile maden kasabaları nüfuslarıydı. Türkler ise Habsburglara karşı Protestanlığı kullanmak için desteklemişlerdir. Bkz. Ferenc Eckhart, *Macaristan Tarihi*, , çev. İ. Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 128; Sándor Takáts, *Macaristan Türk Âleminden Çizgiler*, çev. S. Karatay, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1970, s. 28-29.

37 Protokolün içeriği hakkında bakınız: Franz Vaniček: *Specialgeschichte der Militärgrenze. Aus Originalquellen und Quellenwerken Geschöpft*, C I, Wien 1875, s. 39-42.

38 Habsburg yönetiminin 1578 yılında on milyon florinden fazla borcu vardı. Erdel'den Dalmaçya'ya kadar uzanan sınır bölgesinin yıllık gideri ortalama bir milyon ren guldeni buluyordu. Győr (Yanikkale) gibi bazı kalelerin yapı giderleri için bile tek başına bir milyon florine ihtiyaç duyulduğundan, bu giderler Habsburg maliyesi üzerinde çok önemli bir yük oluşturmuştur. Bkz. Gábor Ágoston, “Macaristan'da Osmanlı-Habsburg Serhadi (1541-1699): Bir Mukayese”, *Osmanlı*, C I, ed. G. Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 450.

başkomutan olarak en büyük askerî güç iken, Hırvat Ban'ı hiyerarşik olarak onun astı konumundadır. Savaşı ve barışı belirleyen, sınıra albay atamasını sağlayan imparatorken, bölgedeki diğer tüm atamaları II. Karl yapacaktı.³⁹

II. Karl, İç Avusturya ve sınırın askerî teşkilatını yeniden organize etmek için 1578 Ocak ayında Graz'da İç Avusturya Savaş Konseyini (Inner-Österreichischer Hofkriegsrat 1578-1705) kurdu. Merkezi Viyana'da bulunan aynı adlı kurumdan farklı olarak Graz merkezli konsey askerî sınırın istihkâmları, personeli ve finansal durumunu denetleyecekti. Ayrıca Viyana'daki savaş konseyi imparatora bağlı merkezi kurumken, Graz'daki savaş konseyi ise eyaletler ile Arşidük arasındaki mutabakatın yansımasını ifade ediyordu. Bu kurumdaki yetkililer eyaletler tarafından önerilmişti ve maaşlarının yarısını eyaletlerden alıyorlardı.⁴⁰

Böylece Habsburg sınır savunma sisteminin kontrolü 1578 yılında iki kısma ayrılmıştır. Bunlardan birincisi Arşidük II. Karl'ın sorumlu olduğu bölgeydi. II. Karl, İç Avusturya Savaş Konseyi'nin merkezî komutasındaki Hırvat-Slavon askerî sınır bölgelerinin genel kaptanı olarak bu iki sınır bölgesinin yönetiminden sorumluydu. Böylece Hırvat-Slavon askerî sınır bölgeleri Graz'daki İç Avusturya Savaş Konseyi'nin komutasına girmişti. İkinci kısım ise Arşidük Ernest'in sorumlu olduğu bölgeydi. Arşidük, Drava'dan Transilvanya'ya kadar uzanan dört Macar sınırı olan Kanije çevresindeki sınır kaleleri, Győr, Maden Kasabaları ve Yukarı Macaristan bölgelerinden sorumluydu. Bu değişikliklerin yanı sıra 1578 yılında Kanije yakınında Bajcsavár kalesi inşa ettirilip Murakeresztúr ve Fityeház ile birlikte Slavon (Wendisch) genel kaptanlığına bağlanmıştır. Bazı kilit bölgelere askerî üs şeklinde kaleler yaptırılmıştır. İtalyan mimar Ottavio Giulio Baldigara tarafından 1581 yılında Nitra Nehri'nin sağındaki maden bölgesine Uyvar (Nové Zámky/ Érsekújvár) inşa edildi. Uyvar'ın yapılması ile kuzeydeki maden kasabaları bölgesi güvenlik altına alınmıştır. Hırvat Sınırının merkezi olacak şekilde düzenlenen Karlovac (Károlyváros, Karlstadt) Kalesi Arşidük II. Karl'ın emri ile Korana ve Kupa nehirlerinin birleştiği yerde yaptırıldı. Hırvat ve Slavon askerî sınır bölgelerinde Bihać, Ogulin, Senj, Hrasztovica (Hırvat Askerî Sınır Kaptanlıkları); Ivanić, Križevci (Körös), Varaždin, Koprivnica (Kapronca) (Slavon Askerî Sınır Kaptanlıkları) isimlerinde kaptanlıklar oluşturularak bölge idari bölümlere ayrılmıştır. Böylece 1580 yılına gelindiğinde sınır bölgesi iki kısma ayrılmış oluyordu. Karlovac (Karlstadt) Bölgesi (Hırvat Askerî Sınırı) ve Varaždin

39 Rothenberg, *age.*, s. 46-47; Zinkeisen, *age.*, s. 393.

40 Rothenberg, *age.*, s. 48.

Bölgesi (Yukarı Slavon Askerî Sınırı).⁴¹ Ayrıca bu iki sınır bölgesinin dışında Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin sınırları içinde olan Adriyatik kıyısındaki Deniz Sınırı da Bag mezrasına kadar güneye doğru genişletilmiş ve Karlobag (Carlopage) ismiyle anılmaya başlanmıştır. Tüm bölgelerin karargâhı Karlovac idi.⁴²

1577 yılındaki askerî konferansın ardından idari bölgelerin düzenlenmesinin yanında Lazarus von Schwendi'nin önerileri ile sınır kaleleri İtalyan mühendisler tarafından modernleştirilme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Osmanlı ilerlemesi bir ölçüde durdurulmuş fakat 1580'lerden sonra Habsburgların yaşadığı mali sıkıntılar sebebiyle yardımların kesilmesiyle askerî konferansta alınan kararların çoğu gerçekleştirilememiştir.⁴³

Sonuç

Askerî Sınır Bölgesi Osmanlı akınlarından dolayı Habsburg İmparatorluğu tarafından Hırvatistan'ın güneyi boyunca Orta çağ Macaristan Krallığı'nın eski sınır savunma sistemleri üzerine inşaa ettiği bir kurumdur. Bu kurum farklı askerî idari bölgelerden oluşmaktadır. 1521 yılında Belgrad Kalesi'nin Osmanlıların eline geçmesiyle bu müessese üzerinde etkili olmaya başlayan Habsburglar, 1526 Mohaç Savaşı'ndan sonra bölgenin yönetimini tamamen üstüne almışlardır. Bu savunma kurumu ile Habsburglar Türk-İslam dünyasına karşı Avrupa-Hristiyan dünyasının savunmasını sağlamıştır. Askerî Sınır Bölgesi'nin idari bölgelerinden biri olan Hırvat Askerî Sınır Bölgesi, bölgenin temelini oluşturması bakımından Hristiyan surlarının da belkemiği olarak görülmüştür. Hırvat Askerî Sınır Bölgesi, *Desertum Primum*⁴⁴ olarak isimlendirilen topraklarda oluşturulmasından dolayı Osmanlı-Habsburg mücadelelerinin en yoğun olarak görüldüğü bir bölgedir. Bunun için Türkiye'deki Osmanlı tarihçiliği için çok önemlidir.

41 Varazdin o zamanın en geniş topraklarına sahip Hırvatistan şehriydi. Sınırın bu bölümünde Katolikler çoğunlukta iken 1580'lerde Slovenya ve Sirem'in Osmanlılar tarafından fethiyle Ortodokslar çoğunluk olmuştur. Karlovac bölgesi dışardan büyük bir miktarda Ortodokslara ev sahibi olmuştur. Bkz. Trifković, *age.*, s. 24.

42 Pálffy, *agm.*, s. 51-53; Rothenberg, *age.*, s. 50-51; Catherine Wendy Bracewell, *16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkiyalık, Senjli Uskoklar*, çev. M. Morali, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 80.

43 Pálffy, *agm.*, s. 118-121.

44 “*Desertum Primum*” birincil terkedilmiş bölgeler olarak değerlendirilirken Sava'dan Una'ya oradan da Adriyatik'e kadar terkedilmiş topraklara denilmiştir. Kısaca Sava-Una-Kupa nehirleri ile Adriyatik Denizi arasındaki bölgedir. Bakınız: Ivo Vukcevic, *Croatia2: Ludwig Von Gaj Opposes Croatia's Hungarian Heritage*, Bloomington: XlibrisLLC 2013, s. 70

Habsbuglar Mohaç'dan sonra Askerî Sınır Bölgesi'nin idaresinde tam anlamıyla merkezi anlayıştan uzak bir şekilde toprak sahiplerinden gelecek yardımlara ihtiyaç duymuşlardır. Bundan dolayı iki yüzyıla aşkın bir süre sınır üzerindeki kontrol, merkezi otorite ile büyük toprak sahibi soylular arasında paylaşılmıştır. Hırvat-Macar toprak sahipleri Habsburg hanedanının koruyucu tavrından ve hanedanın sınır üzerindeki kontrolünden huzursuz olmuşlardır. Bu tavırları yüzünden Habsburglar bölgeyi merkezîyetçi bir anlayış ile yönetememişlerdir.

1566 Sigetvar Seferi sırasında Sigetvar ve Gyula gibi iki ana kalenin kaybı Hasburg Askerî Sınır Bölgesi'nin güç kaybetmesine sebep olmuştur. Böylece Osmanlılar Somogy ve Békés kontlukları ile Nagyunság Bölgesi'ni içine alan geniş toprakları ele geçirmişlerdir.⁴⁵ Böylece 1660 yılına kadar yaklaşık bir yüzyıl, Askerî Sınır Bölgesi'nde çok büyük değişiklikler yaşanmamıştır. Ayrıca 1568 antlaşmasından sonra sınır bölgesinin savunma sorumluluğu gittikçe İç Avusturya'nın görevi haline gelmiştir. İmparator II. Maximilian ve halefi II. Rudolf sınır savunmasına ilgi göstermemişlerdir. Böylece 1522 yılında beri aktif olarak Askerî Sınır Bölgesi'nin oluşturulması, bakımı ve idaresine katılan İç Avusturya artık bölgenin tüm sorumluluğunu 1578 yılında üstlenmiştir.

45 Ágoston, "Macaristan'da Osmanlı-Habsburg...", s. 448; Gábor Ágoston, "Savunmanın Maddî Külfeti: 16. ve 17. Asırlarda Macar Serhaddindeki Osmanlı Kale Zincirinin Mali Yükü", *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, haz. K. Şahkul, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 252-253.

Kaynaklar

Yayınlanmış Kaynaklar

Die Hofkriegsraths-Präsidenten und Kriegsminister der k.k. österreichischen Armee, Wien 1874.

Lopašić, Radoslav, *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*, C.XV
(*Spomenici Hrvatske Krajine 1479-1610, Knj.I.*), Zagreb 1884.

Regele, Oskar, *Der Österreichische Hofkriegsrat:1556-1848*, Wien: Mitteilungen des
Österreichischen Staatsarchivs-1 1949.

Vaniček, Franz, *Specialgeschichte der Militärgrenze. Aus Originalquellen und Quellenwerken
Geschöpft*, C I, Wien 1875.

Araştırma Kaynakları

Ágoston, Gábor, “Doğu-Orta Avrupa’da İmparatorluklar ve Savaş, 1550-1750:
Osmanlı-Habsburg Rekabeti ve Askerî Dönüşüm”, *Osmanlı’da Strateji ve Askerî Güç*,
çev. M. F. Çalışır, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 169-212.

Ágoston, Gábor, “Habsburglar ve Osmanlılar: Savunma, Askerî Değişim ve Güç
Dengesindeki Kaymalar”, *Osmanlı’da Savaş ve Serhad*, çev. ve haz. K. Şakul, Timaş
Yayınları, İstanbul 2013, s. 111-132.

Ágoston, Gábor, “Macaristan’da Osmanlı-Habsburg Serhadı (1541-1699): Bir
Mukayese”, *Osmanlı*, C I, ed. G. Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.
443-451.

Ágoston, Gábor, “Savunmanın Maddî Külfeti: 16. ve 17. Asırlarda Macar
Serhaddindeki Osmanlı Kale Zincirinin Mali Yükü”, *Osmanlı’da Savaş ve Serhad*,
haz. K. Şahkul, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 225-264.

Bracewell, Catherine W.; *16. Yüzyılda Adriyatik’te Korsanlık ve Eşkiyalık, Senjli Uskoklar*,
çev. M. Moralı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009.

David Nicolle, *Haçlılar Çağı’nda Bizans, Balkan ve Macar Orduları 1100-1568*, çev. E.
Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

Duffy, Christopher, *Siege Warfare: The Fortress in the Early Modern World 1494-1660*,
London-Henley: Routledge & Kegan Paul 1979.

Eberle, Ludwig; *Das Kriegskanzleihaus Arn Hofkriegsrat*, Wien 1913.

Eckhart, Ferenc, *Macaristan Tarihi*, çev. İ. Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları,
Ankara 2010, s. 128; Sándor Takáts, *Macaristan Türk Áleminde Çizgiler*, çev. S.
Karatay, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1970.

Finkel, Caroline, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-192*, çev. Z. Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.

Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C III, çev. N. Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

Kennedy, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri; 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar*, çev. B. Karanakçı,, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1994.

Kolçak, Özgür, "Yeniçeriler, Ümera Kapıları ve Tımarlı Sipahiler: 1663-64 Osmanlı-Habsburg Savaşlarında Osmanlı Ordu Terkibi", *Yeni Bir Askeri Tarih Özlemi: Savaş, Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar*, haz. K. Şakul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 217-251.

Lacoste, Yves; *Coğrafya Savaşmak İçindir*, çev. A. Arayıcı, Özne Yayınları, İstanbul 1988.

Mujadžević, Dino, "The Other Ottoman Serhat in Europe: Ottoman Territorial Expansion in Bosnia and Croatia in First Half of 16th Century", *GAMER*, 1(1), 2012, s. 99-111.

Murphey, Rhoads, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 150-1700*, çev. M. T. Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2007.

Özgülven, Burcu, *Osmanlı Macaristanı'nda Kentler, Kaleler*, Ege Yayınları, İstanbul 2001.

Pálffy, Géza "The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century)", *Ottomans, Hungarians and Habsburgs in Central Europ: The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*, ed. G. Dávid ve P. Fodor, Leiden-Boston-Köln: Brill NV 2000, s. 3-69.

Rothenberg, Gunther E., "The Croatian Military Border and the Rise of Yugoslav Nationalism", *The Slavonic and East European Review*, 43 (100), Aralık 1964, s. 34-45.

Rothenberg, Gunther E., "The Origins of the Austrian Military Frontier in Croatia and the Alleged Treaty of 22 December 1522", *The Slavonic and East European Review*, 38(91), Haziran 1960, s. 493-498.

Rothenberg, Gunther E., *The Austrian Military Border in Croatia, 1522-1747*, Urbana: The University of Illinois Press 1960.

Tracy, James D., *Balkan Wars: Habsburg Croatia, Ottoman Bosnia, and Venetian Dalmatia, 1499–1617*, Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2016.

Trifković, Srđa, *The Krajina Chronicle: A History of Serbs in Croatia, Slavonia and Dalmatia*, Chicago-Ottawa-London: The Lord Byron Foundation for Balkan Studies 2010.

Vukcević, Ivo, *Croatia2: Ludwig Von Gaj Opposes Croatia's Hungarian Heritage*, Bloomington: XlibrisLLC 2013.

Yıldız, Yusuf, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri: Kanuni-Şarlken-Busbecq*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013.

Zinkeisen, Johann W., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C III çev. N. Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.

